

25. Zdroj elektromotorického napětí

1. Klíčová slova

Elektromotorické napětí, Ohmův zákon, elektrický proud, napětí, elektrický odpor.

2. Princip

Veličiny charakterizující zdroj elektromotorického napětí jsou stanoveny využitím Ohmova zákona, tzn. měřením napětí na zdroji a proudu jím procházejícím při různém zatížení zdroje.

3. Pomůcky

Elektrochemický zdroj, systém ISES s moduly voltmetrem a modulem ampérmetrem, odporová dekáda, vodiče.

4. Úkol

- Zjistěte závislost svorkového napětí U_{sv} zdroje elektromotorického napětí na proudu I , který jím protéká.
- Na základě měření v úkolu A zjistěte základní veličiny charakterizující zdroj elektromotorického napětí - jeho elektromotorické napětí ε a jeho vnitřní odpor R_i .
- Zjistěte závislost svorkového napětí U_{sv} zdroje elektromotorického napětí na velikosti odporu R .
- Na základě úkolu C zjistěte základní veličiny charakterizující zdroj elektromotorického napětí, tzn. jeho elektromotorické napětí ε a jeho vnitřní odpor R_i a srovnajte s výsledky dosažené v úkolu B.

5. Teorie:

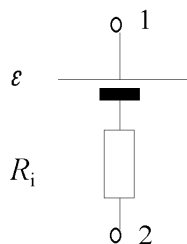
Zdrojem elektromotorického napětí (v dalším jen zdroj) může být elektrochemický článek, sluneční článek, nebo točivý generátor v elektrárně. Základní charakteristikou zdroje je elektromotorické napětí ε a vnitřní odpor R_i (viz. Obr. 25. 1).

Zapojíme-li takový zdroj do elektrického obvodu s rezistorem o odporu R (Obr. 25. 2), prochází obvodem proud I , jehož velikost je dána Ohmovým zákonem pro uzavřený obvod

$$I = \frac{\varepsilon}{R + R_i}. \quad (25.1)$$

Důsledkem přítomnosti vnitřního odporu R_i je tzv. svorkové napětí U_{sv} , to jest napětí mezi svorkami 1 a 2, závislé na proudu I , který protéká zdrojem, podle vztahu

$$U_{sv} = \varepsilon - R_i I. \quad (25.2)$$

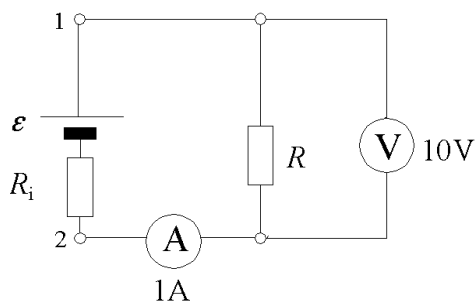

Ze vztahu (25.2) je zřejmé, že svorkové napětí U_{sv} je rovno elektromotorickému napětí zdroje ε , pokud neprochází zdrojem žádný proud, tj. $I = 0$. Z rovnice (25.1) vyplývá po menší úpravě vztah

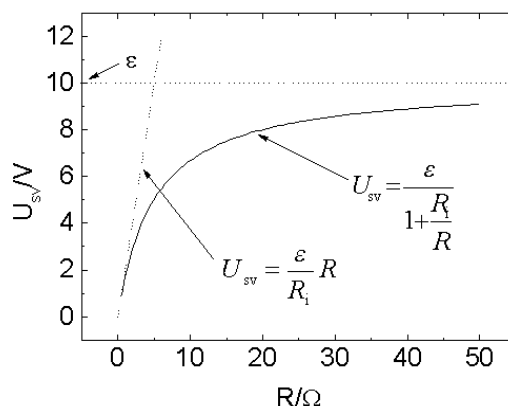
$$\frac{1}{I} = \frac{R_i}{\varepsilon} + \frac{R}{\varepsilon}. \quad (25.3)$$

Svorkové napětí je rovno napětí na zátěži a pomocí Ohmova zákona a rovnice (25.1) jej lze

Obr. 25. 1. Schéma elektromotorického zdroje napětí

Obr. 25. 2. Schéma zapojení elektrického obvodu vyjádřit

Obr. 25. 3 Závislost svorkového napětí na zatěžovacím odporu

$$U_{sv} = RI = \frac{R\varepsilon}{R + R_i} = \frac{\varepsilon}{1 + \frac{R_i}{R}} \quad (25.4)$$

Pro $R \ll R_i$ je přibližně

$$U_{sv} = \frac{\varepsilon}{R_i} R \quad (25.5)$$

6. Pokyny pro měření

Sestavte elektrický obvod podle schématu v Obr. 25. 2. Načtete konfigurační soubor **zdroj.cfg**. Měření je prováděno v pevně stanoveném počtu 14 kroků. Na dekádě nastavujte postupně odpor R 0,5; 1;2;5 Ω a v rozmezí 10-100 Ω po kroku 10 Ω , pro každou hodnotu odporu dekády změřte svorkové napětí a proud obvodem.

7. Pokyny pro vyhodnocení

A. Sestrojte závislosti $U_{sv} = f(I)$ a $1/I = f(R)$.

B. Veličiny ε a R_i zjistěte extrapolací měřených závislostí pro $I=0$ a $R=0$ porovnáním rovnic lineárních aproximací uvedených závislostí a teoretických rovnic (rovnice (25.2) a (25.3))

C. Sestrojte závislost $U_{sv}=f(R)$.

D. Závislost $U_{sv}=f(R)$ má charakteristický tvar. Pro malé odpory odporu svorkové napětí roste lineárně, pro velké hodnoty odporu se limitně blíží k hodnotě elektromotorického napětí ε . Elektromotorické napětí ε určete z této závislosti extrapolací pro $R \rightarrow \infty$.

Pro odpory, které splňují podmínky $R \ll R_i$, se vztah mezi svorkovým napětím a odporem (25.4) zjednodušuje na přibližný

$$U_{sv} = \frac{\varepsilon}{R_i} R \quad (25.6)$$

kde ε/R_i je směrnice přímky. Z této přímkové aproximace vypočteme rovněž hodnotu vnitřního odporu R_i .

8. Kontrolní otázky

- Co je to elektrický proud.
- Definujte Ohmův zákon.
- Jaký je rozdíl mezi elektromotorických napětím zdroje a napětím svorkovým na zdroji?